

Dezelfde vlinders, nieuwe namen: het vervolg

Tekst: Dick Groenendijk & Chris van Swaay

In 'Vlinders' van februari 1998 heeft u al kunnen lezen dat het iedere vlinderwaarnemer regelmatig overkomt dat één vlindersoort in twee verschillende boekjes ook twee verschillende namen heeft. In het betreffende artikel werden van alle dagvlinders de nieuwe, toen geldende, wetenschappelijke namen gegeven: Dezelfde vlinders, nieuwe namen (Van Swaay, 1998). Inmiddels zijn er twee belangrijke uitgaven op namengebied verschenen. Er is een nieuwe lijst verschenen met wetenschappelijke namen van alle vlinders in Nederland: de nieuwe 'Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders' (Kuchlein & De Vos, 1999). Verder is er recentelijk een lijst uitgekomen met Nederlandse namen van alle macro-nachtvlinders en dagvlinders in Nederland.

Over wetenschappelijke namen

Een wetenschappelijke naam is altijd een dubbele naam. Als eerste wordt de geslachtsnaam gegeven (met een hoofdletter) en vervolgens de eigenlijke soortnaam. Een dubbele naam is noodzakelijk omdat er teveel soorten zijn om met één naam te kunnen volstaan. Bovendien geeft de geslachtsnaam inzicht in taxonomische relaties met andere soorten. De wetenschappelijke naam van het klein koolwitje is *Pieris rapae* en door de geslachtsnaam *Pieris* is duidelijk dat het groot koolwitje (*Pieris brassicae*) en het klein geaderd witje (*Pieris napi*) soorten zijn uit hetzelfde geslacht.

Als een nieuwe soort wordt gevonden, moet dus eerst worden gekeken bij welk geslacht de nieuwe vlinder hoort en daarna kan de vlinder zelf een soortnaam bedenken. Maar pas als de soortbeschrijving wordt gepubliceerd in een wetenschappelijk tijdschrift, wordt de naam algemeen erkend. Achter een soortnaam moet dan ook eigenlijk de naam van de auteur en het jaartal waarin de soort beschreven is worden gegeven. Officieel heet ons klein koolwitje in de wetenschappelijke literatuur *Pieris rapae* (Linnaeus, 1758). De Zweed Linnaeus is de bedenker van deze manier van naamgeven en heeft zelf vele planten en dieren voor het eerst beschreven, waaronder dus het klein koolwitje.

De afspraak is nu dat de naam die bij de eerste beschrijving van een soort gegeven is, geldt als de juiste soortnaam. Nu komt het nogal eens voor dat een soort beschreven is in een weinig gelezen tijdschrift. Enige tijd later beschrijft iemand anders de soort opnieuw en geeft zijn eigen (en dus andere) naam aan dezelfde soort. Een hele tijd later wordt de eerste publicatie teruggevonden. Dan moet (op grond van de prioriteitsregel), de inmiddels ingeburgerde tweede naam veranderd worden. Daarnaast veranderen de inzichten welke soorten in één geslacht horen ook regelmatig. Tegenwoordig bijvoorbeeld wordt er door de systematici weer anders gedacht dan enkele decennia geleden en worden veel meer soorten dan vroeger tot één geslacht gerekend.

Summary

Recent publications on the nomenclature of butterflies and moths are discussed. These include lists of new scientific names and new Dutch names, which from now on will be used by Dutch Butterfly Foundation.

De wetenschappelijke naam van ons klein koolwitje is *Pieris rapae*.

FOTO: WIM RUBERS

Nederlandse namen

Het gebruik van Nederlandse namen heeft een ander doel dan het gebruik van wetenschappelijke namen (zie het kader links). Nederlandse namen zijn bijvoorbeeld veel gemakkelijker te onthouden dan wetenschappelijke namen. Voor vlinders die regelmatig worden waargenomen is het dan ook logisch om een Nederlandse naam te gebruiken. Voor dagvlinders zijn er sinds de publicatie van de 'Atlas van de Nederlandse dagvlinders' (Tax, 1989) voor elke soort Nederlandse namen. Deze namen worden inmiddels door velen gebruikt en zijn ingeburgerd door het gebruik van deze namen in allerlei publicaties waaronder bijvoorbeeld de 'Veldgids Dagvlinders' (Wynhoff *et al.*, 1999). Soms worden overigens ook weleens andere Nederlandse namen gebruikt, zoals bijvoorbeeld in de Ecologische atlas van dagvlinders van Noordwest-Europa (Bink, 1992).

Nachtvlinders hadden nog geen officiële Nederlandse naam. En dat terwijl een groot aantal soorten veelvuldig wordt waargenomen en goed herkenbaar is. Er is daarom een namenlijst van Nederlandse vlinders samengesteld, waarin voor vrijwel alle macro-nachtvlinders en dagvlinders naast de officiële Nederlandse naam ook de andere bekende Nederlandse namen zijn opgenomen.

Nieuwe wetenschappelijke namen In 1999 verscheen de 'Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders' (Kuchlein & De Vos, 1999). In deze naamlijst staan

de wetenschappelijke namen van *alle* in Nederland gevonden soorten vlinders in systematische volgorde opgenomen. Bij elkaar gaat het om 2416 soorten en niet alleen dagvlinders en macro-nachtvlinders, maar ook de microvlinders zijn opgenomen. Het meer dan 300 pagina's tellende boekwerk bevat daarmee dus een systematische lijst van alle vlindersoorten van Nederland. Per soort wordt de volgens de huidige geldende taxonomische inzichten geslachts- en soortnaam gegeven alsmede de auteur en het jaartal. Alle soorten zijn voorzien van een volgnummer en een unieke achtletterige code. Deze lettercodering wordt gebruikt in de databestanden van bijvoorbeeld De Vlinderstichting en is dus heel belangrijk bij het nauwkeurig doorgeven van een soort. Als regel is de lettercodering opgebouwd uit de eerste vier letters van de geslachtsnaam en de eerste vier letters van de soortnaam. Soms zijn de eerste vier letters van de geslachtsnaam en de eerste vier letters van de soortnaam bij twee soorten hetzelfde, waardoor een identieke codering zou ontstaan. In de naamlijst en in de tabel op blz. 15 tot en met 18 wordt in deze gevallen afgeweken van de regel en ontstaan dus iets andere lettercoderingen die onderstreept zijn. Verder wordt per soort weergegeven wat de huidige status is. Trekvlinders, uitgestorven soorten, niet inheemse soorten (de zogenaamde adventieven) en dwaalgasten worden onderscheiden van de 'gewone' standvlinders. Belangrijke informatie wordt verder geleverd in de zogenaamde annotaties. Bij veel soorten wordt de status of het hoe en waarom van een gebruikte naam (in het Engels) toegelicht.

Ook bij De Vlinderstichting zullen we vanaf nu deze wetenschappelijke namen gebruiken. Voor de dagvlinders en de dagactieve nachtvlinders uit het project van De Vlinderstichting zijn de correcte wetenschappelijke namen, de achtlettercodes en de eventuele veranderingen ten opzichte van eerdere naamlijsten in de tabel weergegeven. Overigens zijn dat er niet zo heel veel, maar wij willen voorstellen dat iedereen voortaan deze namen gebruikt, ook al is dat in het begin even wennen.

Het is jammer dat de annotaties van de dagvlinders in de 'Geannoteerde naamlijst' wat verouderde informatie geven. Zo worden bijvoorbeeld voor het dwergblauwtje (*Cupido minimus*) alleen vangsten uit 1997 en 1999 vermeld, terwijl al langer bekend was dat het dwergblauwtje jaarlijks vanaf 1992 op de Sint-Pietersberg is aangekomen en vermoedelijk zelfs een kleine populatie heeft. Ook voor de kleine weerschijnvlinder (*Apatura ilia*) geldt iets dergelijks. In de naamlijst staan waarnemingen tot 1983 genoemd, terwijl er in Zuid-Limburg waarschijnlijk een kleine populatie rondgevoegen heeft tussen 1984 en 1987 en er ook nog incidentele waarnemingen uit 1994 (gepubliceerd en) bij De Vlinderstichting bekend zijn. Voor veel vlinderwaarnemers zal ook de prijs van het boekwerk een tegenschot zijn. Het kost namelijk 150 gulden en dat is voor alleen maar een lijst met namen natuurlijk wel wat veel. Aan de andere kant is het goed dat een dergelijk boekwerk, waarachter een grote hoeveelheid degelijk uitzoekwerk ten grondslag ligt, nu beschikbaar is.

Spaanse vlag (de enige echte: *Euplagia quadripunctaria*).
FOTO: WIM RUBERS

Nieuwe Nederlandse namen Maar er zijn niet alleen nieuwe wetenschappelijke namen. Er is onlangs namelijk ook een officiële lijst met Nederlandse namen van vrijwel alle macrovlinders verschenen. De lijst is samengesteld door De Vlinderstichting en de Nederlandse Namencommissie van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV). Het is voor de betrokkenen een hele klus geweest, maar de lijst is nu klaar voor gebruik. De namenlijst is voor het grootste deel gebaseerd op bronnenonderzoek. Tientallen oude vlinderpublicaties werden afgezocht op het voorkomen van Nederlandse namen. In de meeste gevallen zijn gangbare oude namen gehandhaafd. Hoewel hier af en toe om praktische redenen vanaf is gegaan. Zo wordt bijvoorbeeld *Sesia apiformis* sinds lange tijd horzenvlinder genoemd. Maar deze soort lijkt helemaal niet op een horzel en is er toch voor gekozen om de inmiddels veel gebruikte naam hoornaarvlinder te gebruiken, ook al is de naam horzenvlinder ouder. Dat een uniforme lijst met Nederlandse namen geen overbodige luxe was, bleek ook uit dit bronnenonderzoek. Zo werd bijvoorbeeld de naam spaanse vlag, gebruikt voor zowel *Callimorpha dominula*, maar ook voor *Euplagia quadripunctaria*. En, om de verwarring compleet te maken, er bestaat zelfs een naam spaanse vaan, die voor een derde soort beervlinder wordt gebruikt, namelijk voor *Parasemia plantaginis*. Niet voor elke vlinder bleek echter een Nederlandse naam voorhanden. De macrovlinders die naar de mening van de commissie in ieder geval een officiële Nederlandse naam zouden moeten dragen, zijn de soorten die door een niet-specialist goed herkenbaar zijn. Verder zijn soorten van een Nederlandse naam voorzien, wanneer er in de buitenlandse vlinderboeken een goed vertaalbaar alternatief beschikbaar was. Soorten die zeer zeldzaam zijn hebben overigens geen Nederlandse naam gekregen.

Nederlandse dagvlindernamen Ook de groep van de dagvlinders is in de nieuwe lijst met Nederlandse namen opgenomen. Veel Nederlandse namen van dagvlinders zijn echter zo ingeburgerd, of worden door hun status in allerlei beleidsdocumenten genoemd (denk bijvoorbeeld aan de soorten van de Rode Lijst) dat het niet wenselijk is om deze namen nog te gaan wijzigen. Vrijwel zonder wijziging zijn de meeste Nederlandse dagvlindernamen daarom overgenomen uit de 'Atlas van de Nederlandse dagvlinders' (Tax 1989). Toch zijn ook de Nederlandse namen van de dagvlinders onder de loupe genomen en zijn er een paar namen gewijzigd. Zo heet *Argynnis adippe* niet langer adippevlinder, maar heeft de betere (en al bestaande naam) bosrandparelmoervlinder gekregen. In principe geldt bij de dagvlinders (net zoals bij de nachtvlinders) dat een oude gangbare naam voorrang heeft boven een nieuwe naam. Soms is echter van dit principe afgeweken, omdat het bijvoorbeeld voor *Lycaena phlaeas* niet logisch zou zijn om de voor vrijwel iedereen gangbare naam kleine vuurvlinder te verruilen voor de in onbruik geraakte naam vuurvlindertje.

Nadat een conceptlijst met Nederlandse namen was samengesteld, is deze rondgestuurd aan een tiental mensen verspreid over heel Nederland en ook België, waaronder verschillende leden van de sectie Ter Haar (de speciale macro-nachtvlinder werkgroep) van de NEV. In deze namenlijst staan van alle bekende Nederlandse dagvlinders en macro-nachtvlinders naast de correcte wetenschappelijke namen (dus volgens de nieuwe lijst van Kuchlein & De Vos (1999)), alle bekende Nederlandse namen. De lijst bestaat uit meerdere delen waardoor het altijd mogelijk is om snel na te gaan welke wetenschappelijke naam hoort bij een Nederlandse naam. Ook is vlot de officiële Nederlandse naam bij de wetenschappelijke naam te vinden. Ook alle al bekende, maar vervallen Nederlandse namen zijn weergegeven. Om aan te geven dat deze liever niet meer gebruikt moeten worden zijn deze vervallen namen schuin gedrukt weergegeven in de namenlijst. De tabel met alle achtlettercodes en de namen van dagvlinders en nachtvlinders uit het project Dagactieve Nachtvlinders, zoals die vanaf nu gebruikt gaan worden, is te vinden in het gele katern op blz. 15 tot en met 18.

Verantwoording en dankwoord

De Lijst van Nederlandse namen van macrovlinders in Nederland is samengesteld door een commissie met leden afkomstig van De Vlinderstichting (Wim Koopman, Ida van Dam, Han Klein Schiphorst, Jan van der Made, Menno van Zuijlen & Dick Groenendijk) en van de Commissie voor Nederlandse Namen van Insecten van de Nederlandse Entomologische Vereniging (Rob Zwart & Wies de Goffau). De commentatoren worden hartelijk bedankt voor hun inbreng bij het totstandkomen van de namenlijst.

Literatuur

- Bink, F.A. (1992). Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
- Kuchlein, J.H. & R. de Vos (1999). Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders. Backhuys Publishers, Leiden.
- Tax, M.H. (1989). Atlas van de Nederlandse dagvlinders. De Vlinderstichting en Vereniging Natuurmonumenten, Wageningen/'s Graveland.
- Van Swaay, C.A.M. (1998). Zelfde vlinders, nieuwe namen. Vlinders 13(1): 17-20.
- Vos, R. de (1995). Naam- en Codelijst van de Nederlandse Macro-Nachtvlinders (Lepidoptera: Heterocera). Verslagen en technische gegevens 64: 1-100. Instituut voor Systematiek en Populatiebiologie, Amsterdam.
- Wynhoff, I., C.A.M. van Swaay & J. van der Made (1999). Veldgids Dagvlinders. De Vlinderstichting en KNNV-uitgeverij, Wageningen/Utrecht.

De adippevlinder heet voortaan bosrandparelmoervlinder.
FOTO: FRANS HODZELMANS

De 'Lijst van Nederlandse namen van macrovlinders in Nederland' is voor f 17,50 inclusief verzendkosten te verkrijgen bij De Vlinderstichting. Nog dit jaar zal een complete namenlijst ook beschikbaar komen op de internetpagina van De Vlinderstichting (www.vlinderstichting.nl).